

1. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/69-6-1>

УДК 339

Громова Т.М.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії,
Університет державної фіскальної служби України

Гринишин М.І.

студентка,
Університет державної фіскальної служби України

Hromova Tetiana, Hrynyshyn Maria

University of Stat Fiscal Service of Ukraine

МІСЦЕ УКРАЇНИ В СУЧАСНОМУ СВІТОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ

У сучасних економічних умовах господарювання неможливо уявити країну, яка б існувала у цілковитій ізоляції від інших держав. Господарства великих за територією країн не в змозі забезпечити самі себе усіма як первинними, так і вторинними засобами виробництва і споживання, а народонаселення – усім комплексом товарів і послуг природного вжитку. Держави та їхні національні господарства взаємодіють між собою у виробничо-економічній, соціально-політичній, військовій, культурній, екологічній та інших сферах. Щоб реалізувати ці відносини, між країнами встановлюються відповідні дипломатичні відносини, укладаються угоди та договори, що контролюють і регулюють різні напрями співробітництва. Саме тому національні господарства сучасних держав створили тісний зв'язок між собою та утворюють єдине світове господарство.

Ключові слова: світове господарство, експорт, імпорт, світові ринки, національна економіка, міжнародний поділ праці, міжнародні відносини, глобалізація, інтернаціоналізація.

Постановка проблеми. Розвиток на ринкових засадах світового господарства і перехід економіки України до ринкової створюють для нашої країни завдання інтеграції до зовнішньої економіки, а також участі у міжнародному поділі праці. Це приведе до отримання нових можливостей і додаткових ресурсів, розвитку інновацій, а також стане стимулом до підвищення ефективності економіки держави та її конкурентоспроможності на світовому ринку. Експортна політика нашої країни потребує постійного вдосконалення порівняно з іншими державами. Як економічний, так і людський капітал в Україні є великим, тому наша країна може не тільки виступати експортером сировини, а й спроможна виготовляти власну високоякісну продукцію відповідно до міжнародних стандартів. Усе перелічене нашою державою на дослідження цієї теми і пошуку шляхів, які потрібно залучити для підвищення ролі нашої держави у світовому господарстві.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню світового господарства значну роль приділяли науковці різних часів, серед яких є представники стародавніх шкіл (А. Сміт, Д. Рікардо) та науковці сучасності, такі як В.Л. Абрамов, О.П. Гребельник, І.І. Дахно, Е.Д. Златкіна, А.П. Кирсєв, Д.Г. Лук'яненко, Б.М. Одягайло, А.М. Поручник,

А.С. Філіпенко, В.І. Фомичев, Ю.В. Шишков та ін. Але з огляду на стрімкий розвиток світового господарства ця тематика має особливий науковий інтерес і потребує постійного його аналізу та дослідження.

Мета статті – дослідити особливості сучасного світового господарства і визначення місця України в ньому.

Виклад основного матеріалу дослідження. Численні міжнародні зв'язки поєднують різні країни світу в тісну систему – світове співтовариство, а їхні національні економіки створюють світове господарство. Світове господарство – це сукупність взаємозалежних національних господарств усіх країн світу, які працюють на основі міжнародного поділу праці (МПП). Міжнародні економічні зв'язки відіграють найголовнішу роль в об'єднанні країн у світову господарську систему. Ці зв'язки відображаються рухом товарів та послуг, капіталів, робочої сили, різноманітної інформації між країнами, регіонами й частинами світу. Головною відмінністю світового господарства є цілісність, яка забезпечується і регулюється механізмом міжнародних економічних відносин. Ця цілісність утворилася через створення нових незалежних держав та інтеграцію їхніх економічних систем, у результаті яких сформувалася

сучасна політична карта світу. Характерними рисами світового господарства є: стрімкий розвиток експорту й імпорту між країнами, розвиток транснаціональних корпорацій, утворення в межах багатьох держав і міждержавних об'єднань відкритих економік, а також зростання міжнародних форм виробництва на підприємствах. Міжнародний поділ праці відображається у спеціалізації окремих країн на виготовленні деяких видів готової продукції, її частин, а також наданні послуг. У міжнародному поділі праці стан і рівень розвитку визначають галузі міжнародної спеціалізації, продукція яких певною мірою зорієнтована на експорт (вивезення товарів і послуг з однієї країни в інші).

Міжнародний поділ праці розвивається за двома напрямками: виробничим і територіальним. Виробничий напрям поділяється ще на вертикальний, коли різні виробники створюють послідовний технологічний ланцюжок і виконують низку поступових технологічних процесів, і горизонтальний, коли окремі виробники виготовляють різні компоненти, з яких потім складають технічно або технологічно створений продукт. У територіальному способі МПП передбачає спеціалізацію окремих країн на виготовленні окремих виробів або їх деталей для світового ринку. Історично МПП сформувався як цілісна система, головною структурною одиницею якої були національні економіки і зовнішньоекономічні зв'язки, які зводилися до міжнародної торгівлі [1].

Отже, міжнародний поділ праці є найвищою формою суспільного поділу праці. Він має прояв у спеціалізації окремих країн на виробництві різних товарів та наданні послуг, а також у товарному обміні цими продуктами вже на світових ринках. Особливістю міжнародного поділу праці є те, що він виникає між країнами, які захищені своїм державним суверенітетом. Основними формами МПП є міжнародна спеціалізація та міжнародна кооперація.

Піднесення в Україні економіки як складника світової економіки передбачає її участь у міжнародних економічних відносинах. Ці відносини мають місце на зовнішньому ринку товарів і послуг, а також у міжнародній міграції капіталу, робочої сили, ноу-хау технологій. Крім цього, вони передбачають співробітництво з різними міждержавними/регіональними економічними об'єднаннями та міжнародними економічними організаціями з конкретних питань та завдань, які безпосередньо належать до функціонування світового господарства.

Україна – це молода незалежна держава, яка ще не має потрібного досвіду для налагодження економічних зв'язків із різними країнами світу. Це пояснюється тим, що вона не мала можливостей, щоб набути такого досвіду, оскільки перебувала у складі СРСР. В Україні досі немає достатньої кількості органів, кадрів, які могли би проводити самостійну науково обґрунтовану зовнішньоекономічну політику. Крім того, на проведення такої політики деструктивно впливають окремі міжнародні фінансово-кредитні організації. А також Україні необхідні міжнародні економічні зв'язки для стабільного і швидкого темпу розвитку продуктивних сил і зростання на цій

основі життєвого рівня населення. Як нам відомо, країна, яка не провадить зовнішню торгівлю і не має господарських зв'язків з іншими державами світу, зобов'язана постійно збільшувати витрати виробництва приблизно у півтора-два рази. У ті часи, коли Україна була у складі СРСР, вона мала економічні зв'язки із 123 країнами світу, але всі головні рішення приймалися щодо їх розвитку у Москві. Те саме стосувалося і зовнішньоекономічної діяльності майже 1400 її підприємств [2].

Натепер основним напрямом зовнішньоекономічної діяльності України є розвиток і поглиблення торговельно-економічного співробітництва з республіками колишнього СРСР, країнами Східної Європи, а також із розвиненими країнами світу, особливо з тими, що мають значну кількість української діаспори.

Зовнішньоекономічні відносини між Україною і країнами колишнього СРСР формуються за такими проектами, як:

- план системної перебудови економіки;
- «стенд-бай» – програма фінансування протягом короткого періоду (12–13 місяців), створення якої спрямоване на реалізацію першочергових заходів, необхідних для макроекономічної стабільності;
- проект розширеного фінансування (3 роки), коли значна увага приділяється структурним реформам.

На думку Н.М. Грущинської [3, с. 60], для України процес входження у світове господарство супроводжувався формуванням нераціональної структури експорту, а отже, малоперспективної моделі міжнародної спеціалізації. Основні риси моделі міжнародної спеціалізації економіки країни пов'язані з тим, що Україна експортує на міжнародні ринки ті товари (харчові продукти, руди, метали, передусім чорні), які є відносно мало-динамічними та характеризуються скороченням їхньої частки в глобальних продажах товарів. Водночас вкрай мізерними є поставки на високотехнологічні ринки, які визначають перспективи розвитку світової економіки.

Україна з кожним роком розширює географію своїх економічних зв'язків, орієнтується у зовнішньоекономічних відносинах на високорозвинуті країни світового господарства і на створення умов для руху міжнародного капіталу та робочої сили. Варто зазначити, що протягом останнього десятиріччя набуває популярності нова форма зовнішньоекономічних відносин у вигляді створення на території країни вільних економічних зон. Це має на меті активізацію діяльності підприємств, розміщення тут спільних видів діяльності, модернізацію промисловості, насичення високоякісними товарами внутрішнього ринку та розширення експорту та імпорту.

У червні 2019-го минуло 5 років від підписання Угоди про асоціацію, яка відкрила для України зону вільної торгівлі з Європейським Союзом. Ця подія мала значний вплив на зовнішній товарообіг і допомогла відкрити експортерам нові ринки. Протягом цих років обсяги торгівлі із країнами ЄС поступово зростали і цього року досягли рекордних показників. Тільки за перше півріччя 2019-го зовнішній торговельний обіг між Україною та Європою збільшився на 830,6 млн. та становив 4,2 млрд. дол.

За результатами січня-травня цього року експорт української продукції збільшився на 30,8% і сягнув позначки 2,9 млрд. доларів. Імпорт зріс на 12,1%, або на 132,7 млн., і становив 1,2 млрд. доларів (табл. 1) [4]. Основними торговельними партнерами в експорті України є певні країни, які відображені в таблиці 1 [4].

Таблиця 1

Основні торговельні партнери в експорті України

№	Партнери-експортери	Частка експорту, %
1.	Європейський Союз	42,4%
2.	Росія	6,6%
3.	Китай	6,5%
4.	Туреччина	5,3%
5.	Єгипет	4,6%
6.	Індія	4,0%
7.	Білорусь	3,1%
8.	Сполучені Штати	2,1%
9.	Саудівська Аравія	1,6%
10.	Ірак	1,4%
11.	Об'єднані Арабські Емірати	1,1%
12.	Індонезія	0,9%

Експортний потенціал кожної країни залежить від обсягів товарів та послуг, що можуть бути вироблені в економічній сфері і реалізовані на світовому ринку з максимальною вигодою для держави [5].

Натепер світове господарство перебуває у перехідному стані, що найточніше проявляється у процесі соціалізації, який певною мірою охоплює всі країни світу. На фоні цього процесу розкриваються суперечності світового господарства. Збалансованість теперішнього наукового підходу полягає у визнанні існування суперечностей і поступовому їх вирішенні, а також у процесі взаєморозвитку і взаємозв'язку, а не через знищення однієї зі сторін суперечності.

Суперечність між країнами розвинутої ринкової економіки та державами, економіка яких перебуває на етапі переходу від централізовано керованої до ринкової, є головною суперечністю світового господарства. Ця суперечність проявляється у різноманітних формах. Наприклад, у той момент, коли в розвинених країнах відбувається новий виток науково-технічного

прогресу, який пов'язаний зі зростанням концентрації капіталу, в країнах перехідної економіки спостерігається значна нестача коштів, зокрема на впровадження новітніх технологій у виробництво. Через такий економічний стан країн конкуренція між двома групами країн стає все більш жорсткою. Одним із найбільш серйозних теоретичних і практичних питань залишається подальше поглиблення європейської інтеграції та формування європейського економічного простору. Ця проблема охоплює як економічну, так і політичну сферу. Участь країн Східної Європи, а також і України, в інтеграційних процесах на континенті вимагає політичної відповідальності та врахування їхніх національних інтересів. Але нині немає глибокого наукового аналізу цих проблем, а також цілісної концепції участі України в цих процесах. Крім того, починають формуватися все складніші обставини державотворення [6].

Висновки. Суперечність, яка виникла між країнами, що перебувають у процесі переходу до ринкових відносин, і країнами, які вже мають сформовану розвинену ринкову систему, пов'язані з тим, що ці групи країн мають нерівномірні умови для відстоювання власних інтересів у економічній конкуренції. На жаль, такі умови склалися через послаблення економічних позицій країн, що входять до командно-адміністративної системи, яка розпалася, і посилення панівних позицій у світовому господарстві.

З огляду на сучасні тенденції світового впливу, інтернаціоналізацію національних економік різних країн, перехід світового економічного механізму в цілісну глобальну систему, для України виникає значна потреба процесу активної інтеграції до сучасної системи зовнішніх господарських зв'язків для її успішного подальшого розвитку, як економічного, так і соціального та політичного.

Для входження економіки України до світових та європейських господарських процесів необхідне здійснення масштабних структурних зрушень, пришвидшення процесу інституційних змін, а також відчутного скорочення тіньового сектору. Одними із головних показників раціональної економіки мають бути ефективність використання ресурсів та факторів виробництва, добробут населення, а також індекс людського розвитку тощо.

Список літератури:

1. Інтернаціоналізація економіки: сутність та форми, чинники та фактори. *Міжнародні відносини*. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/international-relations/19288/> (дата звернення: 25.11.2019).
2. Ватаманюк З.Г. Україна і світове господарство. *Економічна теорія: макро- і мікроекономіка*. URL: <https://buklib.net/books/31857/> (дата звернення: 25.11.2019).
3. Грушинська Н.М. Передумови формування спеціалізації України в умовах первинного географічного поділу праці. *Молодий вчений*. 2015. №4.(19). С. 57–61.
4. Інфографіка (експорт). *Розвиток експорту*. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e3c3c882-4b68-4f23-8e25-388526eb71c3&tag=TendentsiiEksportuInfografika-eksport-> (дата звернення: 26.11.2019).
5. Як зростає український аграрний експорт. *Інформаційний портал*. URL: <https://gre4ka.info/statii/53595-yak-zrostaie-ukrainskyi-ahramnyi-eksport> (дата звернення: 26.11.2019).
6. Світове господарство як зростаюча суперечлива цілісність. *Світове господарство та особливості його розвитку*. URL: <https://studfiles.net/preview/5374967/page:5/> (дата звернення: 26.11.2019).
7. Закон України про зовнішньоекономічну діяльність. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення: 25.11.2019).

References:

1. Osvita. Internatsionalizatsiia ekonomiky sutnist ta formy chynnyky ta faktory [Internationalization of economy : essence and forms, factors and factors]. Mizhnarodni vidnosyny. [International relations]. Available at: <https://osvita.ua/vnz/reports/international-relations/19288/> (accessed: 25.11.2019).
2. Vatamaniuk Z.H. (2001) Ekonomichna teoriia makro- i mikroekonomika [Economic theory: macro- and microeconomics]. Available at: <https://buklib.net/books/31857/> (accessed: 25.11.2019).
3. Hrushchynska N.M. (2015) Peredumovy formuvannya spetsializatsii ukrainy v umovakh pervynnoho heohrafichnoho podilu pratsi [Pre-conditions of forming of specialization of Ukraine are in the conditions of primary geographical division of labor]. *Molodyi vchenyi*. (electronic journal), vol. № 4(19). pp. 57–61.
4. Infografika (Eksport) [infographic (Export)]. Rozvytok eksportu [Development of export]. Available at: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e3c3c882-4b68-4f23-8e25-388526eb71c3&tag=TendentsiiEksportuInfografika-eksport-> (accessed: 26.11.2019).
5. Yak zrostaie ukrainyskyi ahramnyi eksport [As the Ukrainian agrarian export grows]. Informatsiyni Portal [Informative portal]. Available at: <https://gre4ka.info/statti/53595-yak-zrostaie-ukrainyskyi-ahramnyi-eksport> (accessed: 26.11.2019).
6. Svitove hospodarstvo yak zrostaiucha superechlyva tsilisnist [World economy as growing contradictory integrity]. Svitove hospodarsvo ta osoblyvosti yoho rozvytku [World economy and features of his development]. Available at: <https://studfiles.net/preview/5374967/page:5/> (accessed: 26.11.2019).
7. Zakon Ukrainy pro zovnishnoekonomichnu diialnist [A law of Ukraine is on foreign economic activity]. Available at: <http://zakon1.rada.gov.ua> (accessed: 25.11.2019).

МЕСТО УКРАИНЫ В СОВРЕМЕННОМ МИРОВОМ ХОЗЯЙСТВЕ

В современных экономических условиях ведения хозяйства невозможно представить страну, которая бы существовала в полной изоляции от других государств. Хозяйства больших по территории стран не в состоянии обеспечить сами себя всеми как первичными, так и вторичными средствами производства и потребления, а народонаселение – всем комплексом товаров и услуг естественного потребления. Государства, а также их национальные хозяйства взаимодействуют между собой в производственно-экономической, социально-политической, военной, культурной, экологической и других сферах. Чтобы реализовать данные отношения, между странами устанавливаются соответствующие дипломатические отношения, заключаются соглашения и договоры, которые контролируют и регулируют разные направления сотрудничества. Именно поэтому национальные хозяйства современных государств создали тесную связь между собой и образуют единое мировое хозяйство.

Ключевые слова: мировое хозяйство, экспорт, импорт, мировые рынки, национальная экономика, международное разделение труда, международные отношения, глобализация, интернационализация.

A PLACE OF UKRAINE IS IN A MODERN WORLD ECONOMY

Current world's conditions for household include dynamic activity from countries all over the world. Those countries, which have tremendous geographic scales, are unable to provide "themselves" with neither primary nor secondary production/consumption goods. Furthermore, residents of such nations cannot get the whole required complex of goods or services provided by their country as a result. Countries, together with their national households, link with each other in production and economic, social and political, military, cultural, ecological etc. spheres. In order to develop such relationship, diplomatic accords, agreements and deals which control and adjust different means of cooperation are being established. That is why national households of modern countries had set up tight bonds between each other and create world's united household. In process of researching modern trends of world's influence, internationalization of national economies, adjustment of world's economic mechanism to United Global System, there appears a great necessity for Ukraine of active integration process for modern external household system's correlation for its successful further development in economic, social and political sectors. It follows to take into account circumstance that contradiction, that arose up between countries that are in the process of passing to the market relations, and countries, that already have the formed developed market system related to that these groups of countries have uneven terms for defending of own interests in an economic competition. Unfortunately, such terms were folded through the decline of economic positions of countries, that is included in the command-administrative system that disintegrated, and strengthening of dominating positions, in a world economy. Thus, for including of economy of Ukraine to world and Europe economic processes, the necessity of realization of scale structural changes, acceleration of process of institutional changes, and also perceptible reduction of shadow sector appears. One of main indexes of rational economy must be efficiency of the use of resources and factors of production, welfare of population, and also index of human development, and others like that.

Key words: world economy, export, import, world markets, national economy, international division of labor, international relations, globalization, internationalization.